

PHÂN LOẠI HÀNH VI SAI LỆCH CHUẨN MỤC XÃ HỘI TRONG HỖ TRỢ SỨC KHỎE TÂM THẦN HỌC ĐƯỜNG

TS. LÊ ĐÌNH SƠN

Trường Đại học Đà Nẵng

1. Đặt vấn đề

Nhà trường luôn được xem là nơi có môi trường giáo dục (GD) tốt nhất đối với thế hệ trẻ. Ảnh hưởng của GD nhà trường đến cộng đồng rất lớn, không chỉ thể hiện trực tiếp qua việc cung ứng nguồn nhân lực có tri thức cho nền kinh tế mà còn tác động đến nền tảng tinh thần của xã hội (XH).

Những năm gần đây, hiện tượng học sinh (HS) chán học, trầm cảm, tăng động, các hành vi bạo hành, bạo lực học đường, các trường hợp sa vào tệ nạn XH dẫn đến kết quả học tập yếu kém, bị buộc thôi học, thậm chí vi phạm pháp luật bị xử lý hình sự đã trở nên phổ biến. Đáng lo ngại là các hành vi vi phạm chuẩn mực xã hội (CMXH) ngày càng diễn biến phức tạp và khó ngăn chặn. Tình trạng này đang làm suy giảm lòng tin của cộng đồng vào nhà trường, đồng thời gây lo lắng cho các bậc phụ huynh, các nhà quản lý GD và những ai quan tâm đến GD. Bài viết này thảo luận về tiếp cận phân loại hành vi sai lệch CMXH của HS để có biện pháp hỗ trợ hiệu quả sức khỏe tâm thần (SKTT) học đường.

2. Một số khái niệm cơ bản

2.1. CMXH

CMXH được định nghĩa là “các quy tắc quy định hành vi có thể chấp nhận được trong các tình huống cụ thể” [1]. CMXH là tổng hợp các quy tắc, yêu cầu, đòi hỏi của XH đối với mỗi cá nhân hay nhóm XH, trong đó xác định về tính chất, mức độ, phạm vi, giới hạn của hành vi, nhằm đảm bảo sự ổn định, giữ gìn trật tự, kỉ cương của XH.

CMXH có nguồn gốc từ thực tiễn XH, được hình thành, nảy sinh từ chính nhu cầu thiết yếu cần có phương tiện điều tiết, điều chỉnh các mối quan hệ XH đa dạng, phức tạp trong đời sống XH, định hướng cho hành vi XH của các thành viên. Chúng được tạo thành từ ý chí chung của các thành viên trong XH, các nhóm XH, các giai cấp, nhằm củng cố hay phục vụ cho các nhu cầu, lợi ích của họ. CMXH phản ánh tính chất, nội dung các quan hệ XH, thể hiện bản chất XH và thực tiễn đời sống XH.

2.2. Sai lệch CMXH

Sai lệch CMXH là những hành vi lệch chuẩn trong các tình huống cụ thể của các mối quan hệ XH. Nói cách khác, đó là hành vi hành động, hành xử không đúng với quy tắc chung, không phải là cách xử sự được các thành viên trong XH, cộng đồng chấp nhận.

Để xác định một hành vi có phải là lệch chuẩn hay không, trước hết phải xác định được các quy tắc văn hoá của XH (hay nhóm XH) mà chủ thể hành vi đang sống. Trên cơ sở đó xác định mức độ phù hợp giữa hành vi của cá nhân (nhóm) với quy tắc đó. Nó có thể là bình thường hay lệch chuẩn tùy thuộc vào giá trị của nó đối với XH [2].

Hành vi sai lệch CMXH có tính tương đối về văn hoá và lịch sử. CMXH không bất biến, mà thay đổi cùng với sự phát triển văn hoá, XH, nhận thức và bối cảnh chung của XH, cộng đồng. Có những hành vi có thể được thừa nhận là đúng đắn trong nền văn hoá của XH, cộng đồng này nhưng

lại bị coi là lệch chuẩn trong XH, cộng đồng khác. Trong cùng một cộng đồng, XH, có những hành vi trước đây được xem là phổ biến nhưng nay lại không được chấp nhận.

2.3. SKTT

Theo WHO, SKTT là một trạng thái không chỉ không có rối loạn hay dị tật tâm thần mà còn là một trạng thái tâm thần hoàn toàn thoải mái, cân bằng về cảm xúc, hòa hợp các mối quan hệ gia đình, XH. SKTT là tình trạng sức khỏe mà mỗi cá nhân nhận thức rõ khả năng của mình, có thể đối phó với những căng thẳng bình thường trong cuộc sống, làm việc hiệu quả, thành công và có thể đóng góp cho cộng đồng [3].

Người có SKTT tốt là người có đời sống tâm lí khỏe mạnh, có khả năng hoạt động, hành động hợp lí, phù hợp trong cộng đồng, có trạng thái tinh thần cân bằng. Tùy theo mức độ thường xuyên cân bằng cảm xúc, tình trạng căng thẳng, mất thăng bằng, lo âu, sự hiện diện của các dấu hiệu trầm cảm, stress, rối loạn cảm xúc, đặc biệt là sự lặp lại của các dấu hiệu này và mức độ chi phối của các hiện tượng tâm lí tiêu cực đối với hành động của con người, có thể xác định tình trạng SKTT của người đó.

3. Sai lệch CMXH - một vấn đề của SKTT học đường

Tình trạng sai lệch CMXH của HS phổ thông hiện nay rất đáng báo động. Sự gia tăng các hành vi vi phạm pháp luật của thanh, thiếu niên những năm gần đây đã cho thấy những bất cập trong quản lí sai lệch CMXH của các nhà trường. Theo báo cáo thống kê của Cục Cảnh sát điều tra tội phạm, trong 05 năm (2006 đến 2010) cả nước có gần 500 nghìn vụ với gần 76 nghìn trẻ ở lứa tuổi chưa thành niên vi phạm pháp luật, tăng hơn 3.000 vụ so với 05 năm trước đó. Số vụ án do người chưa thành niên gây ra chiếm 20% so với tổng số vụ vi phạm pháp luật hình sự trong cả nước. Hiện nay, tình hình tội phạm do người chưa thành niên từ đủ 16 tuổi đến dưới 18 tuổi thực hiện có chiều hướng gia tăng chiếm khoảng 60%; từ đủ 14 tuổi đến dưới 16 tuổi chiếm khoảng 32%; dưới 14 tuổi chiếm khoảng 8% trong tổng số các vụ phạm tội do người chưa thành niên và trẻ em thực hiện [4].

Nghiên cứu của Nguyễn Thị Trâm Anh cho thấy: Khoảng 20% trẻ em độ tuổi đi học ở nước ta đang gặp rối nhiễu tâm lí; khoảng 19,5% HS tiểu học và trung học cơ sở có vấn đề sức khỏe tâm thần [5]. Tại Hội thảo tọa đàm *Hướng tới chuyên nghiệp hóa hoạt động tư vấn trường học tại TP.HCM* do Sở GD&ĐT và Hội Khoa học Tâm lí - GD TP.HCM tổ chức ngày 21/01/2014, bác sĩ Lâm Hiếu Minh cho biết: “Nhiều năm nay số trẻ em đến khám tâm thần tại Bệnh viện Tâm thần TP. HCM không ngừng tăng. Năm 2011 có 25.000 lượt khám, 2012 có 28.000 lượt và 2013 có đến 32.000 lượt trẻ khám chữa tâm thần”.

Không phải tất cả sai lệch CMXH trong nhà trường đều có nguyên nhân từ SKTT. Tuy nhiên, sai lệch CMXH là một vấn đề của SKTT học đường. Một mặt, có rất nhiều trường hợp HS hành động sai do bộc phát, tăng động, do mất thăng bằng, căng thẳng thần kinh, rối loạn hoặc

không kiểm soát được cảm xúc, không kiểm chế được hành vi,... Mặt khác, các sai lệch CMXH đều có thể dẫn đến bệnh lý về tâm thần ở nhiều thanh, thiếu niên nếu không được kiểm soát. Trong nhà trường, nơi tập trung nhiều thanh, thiếu niên (lứa tuổi hiếu động và đang có nhiều thay đổi về tâm, sinh lý) thì hiện tượng này càng dễ xảy ra. Đặc biệt, môi trường học đường hiện nay với nhiều áp lực, căng thẳng cũng dễ dẫn đến các bệnh lý về SKTT, bộc phát những hành vi bạo lực.

4. Phân loại hành vi sai lệch CMXH trong hỗ trợ SKTT học đường

4.1. Sự cần thiết và tình hình phân loại hiện nay

Sai lệch CMXH chủ yếu là vấn đề của XH học. Tuy nhiên, trên thực tế, hành vi sai lệch CMXH được nhiều ngành khoa học quan tâm nghiên cứu như tâm lý học, giáo dục học, y học, xã hội học, luật học... Mỗi ngành khoa học xem xét hành vi sai lệch ở góc độ đặc trưng riêng. Sự quan tâm của các nhà khoa học nhiều lĩnh vực đến vấn đề này là tất yếu, bởi mỗi vấn đề xã hội đều chứa đựng những nội dung liên quan đến các ngành khoa học khác nhau. Hơn nữa, xét về tổng thể, hành vi sai lệch CMXH đều có liên quan và chịu tác động của nhiều lĩnh vực XH.

Hội thảo *Thực trạng và giải pháp ngăn chặn bạo lực học đường trong trường phổ thông* do Viện Nghiên cứu GD Trường Đại học Sư phạm TP.HCM tổ chức ngày 24/12/2014 có nhiều tham luận trình bày phân loại các hành vi sai lệch chuẩn mực của HS như: Xác định hành vi sai lệch theo ý thức của chủ thể; phân loại theo nguyên nhân [6]. Các tác giả đã phân tích thực trạng tình hình vi phạm CMXH, chuẩn mực học đường của thanh, thiếu niên và đề xuất nhiều biện pháp hữu dụng đối với nhà trường. Tuy nhiên, chưa thấy có các nghiên cứu có chủ đích về phân loại một cách hệ thống các hành vi sai lệch CMXH của HS dưới góc độ tâm lý, GD học và XH học. Trong khi đó, các nghiên cứu tâm lý học lâm sàng về vấn đề này ở nước ta còn ít và chưa có sự vận dụng phổ biến trong nhà trường. Đây có thể xem là một khoảng trống trong lĩnh vực hỗ trợ SKTT học đường.

4.2. Một số đề xuất, khuyến nghị

Việc xác định và phân loại những hành vi sai lệch CMXH của HS chưa đến mức bệnh lý, các trường hợp chưa phải đưa đối tượng có hành vi sai lệch vào điều trị tại bệnh viện là cần thiết đối với ngành GD. Để có biện pháp can thiệp, điều chỉnh hợp lý, chúng tôi đưa ra các khuyến nghị sau:

4.2.1. Xác định các hành vi sai lệch CMXH thuộc phạm vi can thiệp trực tiếp của nhà trường

Hiện nay, trong khi ngành Y tế đã có các văn bản quy phạm hướng dẫn chẩn đoán và điều trị các rối loạn tâm thần thì ngành GD lại chưa có văn bản nào xác định danh mục các hành vi cần sự hỗ trợ trực tiếp của nhà trường. Theo Lâm Minh Hiếu, nguyên nhân dẫn đến tình trạng “hầu hết bệnh nhân ở lứa tuổi học trò chưa ghé vào phòng tư vấn học đường trước khi đến bệnh viện” và “nhiều HS khi phát hiện ra bệnh thì đã muộn, sức khỏe sa sút, ảnh hưởng đến học tập, sinh hoạt”. Như vậy, trước hết phải xác định rõ các hành vi nào cần sự giúp đỡ của nhà trường (phân biệt với các hành vi cần sự can thiệp của bệnh viện).

4.2.2. Nghiên cứu tổ hợp các nhóm hành vi sai lệch CMXH của HS

Phân loại các hành vi sai lệch CMXH của HS cả về hình thức biểu hiện, nguyên nhân, mức độ ảnh hưởng để xác định các biện pháp can thiệp. Chúng tôi giới thiệu một số tiếp cận có thể vận dụng để phân loại các hành vi

sai lệch CMXH theo nhóm:

a. Phân loại theo lĩnh vực CMXH bị vi phạm

Do nhu cầu điều chỉnh các quan hệ trong đời sống XH, có nhiều loại CMXH được quan tâm như chuẩn mực pháp luật, chuẩn mực đạo đức, chuẩn mực chính trị,... Có những chuẩn mực quy định đối với các cộng đồng nghề nghiệp hoặc nhóm đối tượng cụ thể như chuẩn mực đạo đức nhà giáo; chuẩn mực đạo đức của HS, sinh viên,... Tương ứng có các dạng hành vi sai lệch như: Vi phạm pháp luật; vi phạm nội quy, quy chế, quy định, đạo đức,... Theo đó, ngành GD cần xây dựng quy chế, quy định về đánh giá đạo đức, điểm rèn luyện của HS, mức độ nghiêm trọng của từng hành vi vi phạm.

b. Phân loại theo tính chất của các CMXH bị xâm hại

Căn cứ vào tính chất của các CMXH bị xâm hại có thể phân ra hai loại: Hành vi sai lệch tích cực và hành vi sai lệch tiêu cực.

- Hành vi sai lệch tích cực là những hành vi vi phạm, phá vỡ hiệu lực của các CMXH đã lạc hậu, lỗi thời, không còn phù hợp với thực tế XH. Hành vi sai lệch tích cực không cần ngăn chặn, nhưng cần được quản lý để không dẫn tới phá vỡ các chuẩn mực khác.

- Hành vi sai lệch tiêu cực là những hành vi vi phạm, phá vỡ hiệu lực của các CMXH phù hợp, tiến bộ, đang phổ biến, thịnh hành và được thừa nhận rộng rãi trong XH.

Theo cách phân loại này, những thay đổi về quan niệm văn hóa cần được cập nhật thường xuyên. Nhà trường cần tổ chức các tọa đàm chuyên đề giúp trao đổi về nhận thức và định hướng hành vi cho HS, đồng thời tạo bầu không khí dân chủ, phù hợp với môi trường học đường, để HS được bộc lộ quan điểm của mình.

c. Phân loại theo mục đích và ý thức của chủ thể thực hiện hành vi

Dựa vào mục đích của hành vi, sai lệch CMXH được phân loại theo hai nhóm cơ bản: Hành vi có chủ đích và hành vi lầm lạc. Những người thực hiện hành vi có chủ đích hiểu rõ việc thực hiện là không đúng CMXH nhưng vẫn cố tình thực hiện vì ý định, lợi ích. Người thực hiện hành vi lầm lạc không ý thức được việc mình làm là sai trái hoặc không cố ý thực hiện hành vi. Hành vi lầm lạc cũng có thể được thực hiện do các bệnh lý hoặc do nhận thức. Xác định cụ thể các nhóm hành vi theo tiếp cận này giúp nhà GD phân loại các nhóm đối tượng GD để lựa chọn biện pháp GD thích hợp.

d. Phân loại theo mức độ, phạm vi ảnh hưởng của hành vi

Dựa vào mức độ, phạm vi ảnh hưởng đến XH, có các loại hành vi: Vi phạm pháp luật; vi phạm trật tự XH; vi phạm kỉ luật; vi phạm tệ nạn XH; vi phạm lối sống đạo đức; vi phạm truyền thống văn hóa,... Cách phân loại này cần được thể hiện trong quy chế, quy định của nhà trường về đánh giá đạo đức, điểm rèn luyện của HS.

e. Phân loại theo chủ thể thực hiện hành vi

Dựa vào chủ thể hành vi, có hành vi sai lệch của tập thể và hành vi sai lệch của cá nhân. Hành vi sai lệch của tập thể là hành vi được thực hiện ở cấp độ nhóm. Hành vi sai lệch của cá nhân là hành vi do cá nhân thực hiện. Ảnh hưởng của các hành vi sai lệch có tính tập thể thường nghiêm trọng hơn. Biện pháp can thiệp đối với hai loại hành vi cũng khác nhau.

Trong từng nhóm hành vi nêu trên có các phân nhóm cụ thể hơn. Ví dụ, nhóm hành vi sai lệch có chủ đích có thể chia thành các hành vi sai lệch chủ động và hành

vi sai lệch thụ động. Hành vi sai lệch chủ động là hành vi có ý thức, có tính toán, chủ động, cố ý vi phạm, cố tình phá vỡ hiệu lực của các CMXH. Hành vi sai lệch thụ động là hành vi sai lệch được thực hiện một cách bị động hoặc do lôi kéo vào hành động sai phạm. Việc tiếp cận phân loại đây để quan tâm đến cả tính chất của hành vi, nguyên nhân có hành vi, chủ thể của hành vi và biện pháp can thiệp.

5. Kết luận

Sai lệch CMXH là một hiện tượng đa dạng và phức tạp. Ở nước ta hiện nay, sai lệch CMXH phong phú hơn về biểu hiện, phức tạp hơn về nguyên nhân, khó khăn hơn về phương thức khắc phục. Để giải quyết tình trạng này cần có sự quan tâm nhiều hơn của cán bộ quản lí GD các cấp đến công tác hỗ trợ SKTT học đường. Với sự phát triển mạnh mẽ của các khoa học, hành vi sai lệch CMXH ngày nay thường được xem xét ở tiếp cận liên ngành. Tuy nhiên, để can thiệp, ngăn chặn hiệu quả các hành vi sai lệch CMXH, mỗi ngành cần có biện pháp thích hợp.

Phân loại hành vi sai lệch CMXH có ý nghĩa quan trọng đối với việc xây dựng các chương trình, hoạch định các biện pháp can thiệp nhằm lành mạnh hóa môi trường học đường, nâng cao chất lượng GD. Kết quả nghiên cứu trình bày trên mới chỉ giới hạn ở những khuyến nghị, để xuất ban đầu có tính định hướng dưới góc độ quản lí GD. Cần nhiều hơn sự quan tâm cả về lí thuyết và thực tiễn trong nghiên cứu vấn đề này, cả ở góc độ tiếp cận chuyên ngành và liên ngành.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1]. Wikipedia, *Bách khoa toàn thư mở*.

[2]. Lưu Song Hà, *Hành vi sai lệch CMXH*, Tạp chí Tâm lí học, số 7/2004 tr.44, Viện Khoa học XH Việt Nam.

[3]. Văn phòng đại diện WTO Việt Nam, *SKTT - một căn bệnh tiềm ẩn* (Thông cáo báo chí 2008).

[4]. Bùi Thị Chinh Phương, *Người chưa thành niên phạm tội - Các biện pháp hạn chế*, Tạp chí Dân chủ và Pháp luật, 25/08/2015.

[5]. Nguyễn Thị Trâm Anh, *Bàn về chương trình Hỗ trợ tâm lí học đường trong bối cảnh GD Việt Nam hiện nay*, Kỷ yếu Hội thảo quốc tế Tâm lí học đường lần thứ 4, 01/04/2015, Hà Nội.

[6]. Viện Nghiên cứu GD, Trường Đại học Sư phạm TP.HCM, *Thực trạng và giải pháp ngăn chặn bạo lực học đường trong trường phổ thông*, Kỷ yếu hội thảo ngày 24/12/2014.

SUMMARY

In recent years, the violation of youth's social standard was complicated. The outbreak of violence, violent actions, social evils, law break, the increase in the phenomenon of depression, psychological disorders in students at general schools... causing concerns for parents, and social-educational managers. Many measures were implemented, but the situation has not improved. School mental health has gradually become a hot issue in education. The article discusses students' social behavior deviation classification as an effective approach to support school mental health.

Keywords: Social standard; students; mental health.

TÍCH HỢP TRONG CHƯƠNG TRÌNH... (Tiếp theo trang 3)

Khó khăn, thách thức khi thực hiện chủ trương dạy học tích hợp trong CT mới là chúng ta còn hạn chế về kinh nghiệm xây dựng CT, biên soạn SGK và hướng dẫn dạy học theo hướng tích hợp (đặc biệt là phương pháp dạy học và kiểm tra đánh giá theo yêu cầu tích hợp); cần có sự thay đổi nhận thức của GV, cán bộ quản lí về ý nghĩa của dạy học tích hợp, vận dụng một số kĩ thuật và phương pháp dạy học để bảo đảm yêu cầu của dạy học tích hợp.

Để khắc phục khó khăn trên, cần xây dựng CT môn học, biên soạn SGK và các tài liệu dạy học theo yêu cầu tích hợp phù hợp với tình hình thực tế Việt Nam; tổ chức trao đổi, học hỏi và vận dụng kinh nghiệm dạy học tích hợp của một số nước có nền GD phát triển; bồi dưỡng đội ngũ GV và cán bộ quản lí hiện nay, đào tạo GV mới đáp ứng yêu cầu dạy học tích hợp.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

[1]. Nghị quyết số 29/NQ/TW ngày 4/11/2013 Hội nghị Trung ương 8 khóa XI về Đổi mới căn bản, toàn diện GD&ĐT.

[2]. Nghị quyết 88/2014/QH 13 về Đổi mới CT sách giáo khoa GDPT.

[3]. Nghị quyết số 404 /QĐ-TTg 2015 về Phê duyệt Đổi mới CT sách giáo khoa GDPT.

[4]. Chính phủ, (2015), *Đề án Đổi mới CT GDPT Việt Nam*.

[5]. Bộ GD&ĐT, (2015), *CT GDPT Tổng thể* (phiên bản 12-2015).

[6]. David Finegold and Alexis Spencer Notabartolo,

(2007), *21st - Century Competencies and Their Impact: An Interdisciplinary Literature Review* (Partnership for 21st Century Skills).

[7]. Malcolm McInerney, (2014), *Humanities and Social sciences for Australian Curriculum - 8 grade - Cambridg*.

[8]. Susan M. Drake and Rebecca C. Burns, *What Is Integrated Curriculum?* <http://www.ascd.org>.

[9]. Shaundra Boyd, *Integrated Curriculum: Definition, Benefits & Examples-* <http://study.com/academy>.

[10]. Vesa Valkila, (2015), *General Education Curriculum Development - Case Finland*.

SUMMARY

Integrated curriculum - an international trend-has emerged for a long time, even in Vietnam; it has been implemented in several subjects at different levels in curriculum renewal in the year 2000 towards Resolution 40 of the X National Assembly. The article refers to integration issue in new curriculum. According to the author, this new textbook and curriculum keeps previous integrated curriculum, and supplements and develops another step towards comprehensive and fundamental education renewal. The author presents: 1/ Concept of integrated teaching; 2/ Forms and level of integration; 3/ Reasons for developing curriculum and implementing integrated teaching; 4/ Integrated directions to this new curriculum.

Keywords: Integration; curriculum; education; general education.